

Creating equality by law under the precariousness that may violate human rights principles

Ongard jeyalee¹

Received: 12/03/2019, Revised: 21/08/2019, Accepted: 18/09/2019

Abstract

The state has a duty to protect civil rights under the enabling legislation. If viewed from the angle of action, the state has the power or the right to act. But if viewed from an angle in the result of action, the state also has a duty to protect and defend the impacts of state power. Therefore, in the actions of the state according to the authority or protection of the result, the state must act equitably in order to balance the justice of law enforcement. On many cases, the court was unable to judge the defendant's conviction because of the escape but while the defendant cannot escape, he had to face the punishment of such offenses. If looking at the principles of human rights according to international principles, it can be seen that it is in accordance with the laws of the state that are defined as such. Later, after the Criminal Procedure Code of the Political Personnel Act of 2017 was enforced, the law allows the court to consider and judge the case behind the defendant. But such laws may be considered that it will precarious to be contrary to the principles of the Universal Declaration of Human Rights of the United Nations on trial. But may be considered as breaking the wall of the disparity of legislation with equality of status of a person. Therefore, the Thai law has enacted the principle of equality of law under the rule of law in accordance with the provisions of the Constitution.

Keyword: Equality, Rule of law, Human rights

¹ Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University
E-mail: pakkard_pkru@hotmail.com

การสร้างความเสมอภาคโดยกฎหมายภายใต้ความหมิ่นเหม่ ที่อาจขัดต่อหลักการสิทธิมนุษยชน

องอาจ เจ๊ะยะหลี¹

วันรับบทความ: 12/03/2561, วันแก้ไขบทความ: 23/08/2562, วันตอบรับบทความ: 30/09/2562

บทคัดย่อ

รัฐ มีหน้าที่และปกป้องคุ้มครองสิทธิพลเมืองภายใต้กฎหมายที่ให้อำนาจ หากมองจากมุมมองของการกระทำ รัฐย่อมมีอำนาจหรือมีสิทธิที่จะกระทำ แต่หากมองจากมุมมองในผลของการกระทำ รัฐก็มีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องและคุ้มครองในผลกระทบจากการใช้อำนาจรัฐเช่นกัน ดังนั้นในการกระทำของรัฐตามอำนาจหน้าที่หรือการปกป้องคุ้มครองผลกระทบการกระทำก็ดี รัฐจะต้องกระทำด้วยความเสมอภาค เพื่อให้เกิดดุลยภาพของความยุติธรรมจากการบังคับใช้กฎหมาย หลายต่อหลายคนที่ผ่านมาศาลไม่สามารถพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยได้ เพราะเหตุแห่งการหลบหนี แต่ในขณะที่จำเลยที่ไม่สามารถหลบหนีได้ก็ต้องตั้งหน้ารับโทษจากฐานความผิดดังกล่าว หากมองในหลักการของสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล ก็มองได้ว่าเป็นไปตามกลไกกฎหมายของรัฐที่กำหนดไว้เช่นนั้น แต่ภายหลังจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ให้อำนาจศาลพิจารณาและพิพากษาคดีลับหลังจำเลยได้ แต่บทกฎหมายดังกล่าวอาจจะมองว่าหมิ่นเหม่ขัดต่อหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีได้ แต่ถือได้ว่าเป็นการหลายกำแพงแห่งความเหลื่อมล้ำของการบังคับใช้กฎหมายด้วยความเสมอภาคจากสถานะของบุคคล จึงถือว่ากฎหมายไทยได้รุกรานหลักความเสมอภาคของกฎหมายภายใต้หลักการนิติธรรมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดไว้

คำสำคัญ: ความเสมอภาค นิติธรรม สิทธิมนุษยชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

E-mail: pakkard_pkru@hotmail.com

บทนำ

หลักการและเหตุผล โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปีพุทธศักราช 2560 หมวดที่ 5 ว่าด้วยหน้าที่ของรัฐ ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 53 “รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามและบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด” จากบทบัญญัติดังกล่าวย่อมปรากฏชัดที่เห็นได้ว่ารัฐ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แห่งกฎหมาย ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมายย่อมเป็นหน้าที่ของทุกคนในชาติที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายแม้จะไม่มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 53 บัญญัติไว้ก็ตาม เมื่อรัฐนำมาบัญญัติสำคัญขึ้นให้เป็นหน้าที่รัฐเป็นการทำให้เห็นถึงความตั้งใจจริงจากฝ่ายรัฐที่มุ่งมั่นสร้างจิตสำนึกของคนไทยต่อการให้ความเคารพต่อกฎหมาย โดยมีกลไกในการบังคับใช้ไม่ว่าจะโดยการกำกับบังคับ และดำเนินการ จึงทำให้รัฐก็ต้องตกอยู่ภายใต้การบังคับของกฎหมายเช่นกัน

สำหรับการทำหน้าที่ของรัฐต่อการที่จะต้องทำให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดให้จงได้ จึงทำให้รัฐ และ เจ้าหน้าที่รัฐ ในฐานะของฝ่ายปกครอง จะต้องมีการระงับหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งในฐานะผู้ใช้ ผู้ควบคุม และผู้ตรวจสอบการบังคับใช้กฎหมาย ด้วยความเป็นธรรมและความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน แม้บรรดาเจ้าหน้าที่รัฐทั้งหลายจะตกอยู่ในฐานะของการเป็นเครื่องมือ หรือกลไกของกฎหมาย ในการทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมและการบังคับใช้กฎหมายบรรดาเจ้าหน้าที่ล้วนแล้วจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัดเช่นกัน ฉะนั้นการสร้างความเสมอภาคจากบทบัญญัติของกฎหมายโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ย่อมเป็นมาตรวัดในมาตรฐานของเจ้าหน้าที่รัฐ ต่อการสร้างความคิดดีศีลธรรมของกฎหมาย ภายใต้ระบบนิติธรรมอย่างแท้จริงหรือไม่เพียงใด หากรัฐสามารถสร้างมาตรฐานเดียวกัน และตกอยู่ภายใต้ระบบนิติธรรมเดียวกัน การโต้แย้งหรือการขัดขืนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐจากฝ่ายประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครองก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ แต่ถ้ารัฐปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่ก่อให้เกิดระบบนิติธรรม สองระบบหรือสองมาตรฐาน การโต้แย้งการขัดขืนอำนาจรัฐย่อมเกิดขึ้นจากประชาชนอย่างแน่นอน โดยผ่านกลไกการเรียกร้องด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่อาจกระทำได้

วัตถุประสงค์

ในการเขียนบทความนี้เป็นการนำเสนอการบังคับใช้กฎหมาย ที่ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมประเทศไทย ที่ผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ที่มีฐานะทางอำนาจหรือทางการเงินมักใช้วิธีการหลบหนีในระหว่างดำเนินคดีเพื่อไม่ต้องถูกลงโทษจากฐานความผิดที่ตนกระทำ จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นธรรม เพราะผู้ที่กระทำผิดแต่ไม่มีอำนาจ

หรือไม่เงินทองมากมายพอที่จะพาตัวเองหลบหนีออกนอกราชอาณาจักร ก็ต้องเข้าสู่กระบวนการทางยุติธรรม และต้องก้มหน้ารับผิดต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบบทบาทของกฎหมายพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ที่มีการปรับแก้ให้มีการพิจารณาคดีลับหลัง จำเลยได้ หากจำเลยนั้นหลบหนี

ในบทความนี้คำจำกัดความที่สำคัญ

ความเสมอภาค หมายถึง คนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดหากกระทำผิดจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จากรัฐทุกคน นิติธรรม หมายถึงบุคคลทุกคนจะต้องถูกปฏิบัติจากรัฐ ด้วยกฎหมายด้วยความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐจะต้องเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ผลการศึกษาและเนื้อหา

1. **รัฐและความหมายของรัฐ** รัฐถือว่าเป็นองค์กรใหญ่และเป็นองค์กรหลัก ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเงื่อนไขของกฎหมาย โดยมีการกำหนดรูปแบบของการใช้อำนาจของรัฐ และหน้าที่รัฐในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังนั้นในการเกิดขึ้น การใช้อำนาจ และการดำเนินการ ตามอำนาจหน้าที่รัฐ ในรูปแบบต่าง ๆ ล้วนแล้วต้องอยู่ภายใต้กฎหมายทั้งสิ้น รัฐจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในแง่ของความเป็นผู้ทรงแห่งอำนาจและควบคู่ไปกับการมีหน้าที่ด้วยเช่นกัน รวมไปถึงบทบาทที่ต้องรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ต่อบุคคลภายในรัฐจึงทำให้รัฐต้องเคารพต่อหลักความเสมอภาคในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ คำว่ารัฐ ภาษาฝรั่งเศส ใช้คำว่า “Etat” สำหรับในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “State” ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน โดยที่บรรดานักวิชาหรือนักปราชญ์ที่วงการวิชาการยอมรับต่างให้ความหมายที่คล้ายคลึงกัน เช่น ศาสตราจารย์ จอร์จบูโด (Georges Burdeau) ได้อธิบายว่า “รัฐ” คืออำนาจที่ถูกจัดให้เป็นสถาบัน เป็นผู้ถืออำนาจที่เป็นนามธรรมและถาวร มีเพียงผู้ปกครองซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ใช้อำนาจที่ผ่านไปผ่านมาเท่านั้น ศาสตราจารย์องเดร โอริยู (Andre’ Hauriou) ได้ให้ความหมายของคำว่ารัฐไว้ว่า รัฐ คือรูปแบบของสังคมมนุษย์ที่สมบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับอดีต (Wattthanarung, P. And ChinBenjapuch, K. 2000) และศาสตราจารย์ กಾರೆ เดอมาลแบร์ (Carre’ de Malberg) ซึ่งเป็นนักวิชาการทางกฎหมายมหาชนมองว่า รัฐ หมายถึงบุคคลในทางกฎหมาย ซึ่งสรุปให้เห็นอย่างเป็นทางการถึงองค์การทาง

ปกครอง (รัฐ จังหวัด ตำบล) (Watthanarung, P. And ChinBenjapuch, K. 2000) แม็กซ์เวเบอร์ (Max Weber) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รัฐหมายถึงกลุ่มของมนุษย์ที่จัดตั้งอย่างมั่นคงโดยที่ภายในนั้นมีการผูกขาดอำนาจบังคับ (Watthanarung, P. And ChinBenjapuch, K. 2000)

สำหรับในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่ารัฐ (ในทางพฤตินัย) หมายถึงองค์กรที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมประชากรของรัฐ แต่มีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบเหนือประชากรของรัฐ และมีเอกภาพทางการเมืองการปกครอง จากคำนิยามข้างต้น จะเห็นว่ารัฐล้วนเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สมมุติขึ้นมาเพื่อตั้งอำนาจการปกครองจากผู้ปกครอง ให้มาเป็นอำนาจรัฐเพราะหากให้อำนาจอยู่ที่ผู้ปกครองแล้ว การใช้อำนาจก็จะมีลักษณะเปลี่ยนไปตามความต้องการหรือตามอำเภอใจของผู้ปกครองอยู่เสมอ เช่นจะเห็นได้จากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของรัฐ ถ้ารัฐนั้นเกิดขึ้นจากทฤษฎีของรูปแบบประชาธิปไตย รัฐก็จะมาในรูปแบบของการใช้อำนาจร่วมกันของประชาชน แต่ถ้ารัฐนั้นเกิดขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีจากอำนาจของบุคคล รัฐนั้นก็เกิดขึ้นในรูปแบบของการบังคับขู่เข็ญตามความต้องการของบุคคลผู้เป็นผู้ปกครอง ดังนั้น การที่จะให้อำนาจรัฐไม่เปลี่ยนแปลงตามผู้ปกครองและไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ง่ายจึงต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการค้ำจุนอำนาจ มนุษย์จึงได้ประดิษฐ์คิดค้นและสร้างสิ่งที่เรียกว่า “รัฐ” ขึ้นมาแล้วกำหนดให้อำนาจต่าง ๆ ไปอยู่ที่รัฐ รวมถึงกำหนดกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐเหล่านั้น จึงทำให้บรรดาผู้ทรงอำนาจรัฐทั้งหลายที่สลับเข้ามามีอำนาจแล้วออกไปหมุนเวียนกันนั้น จะใช้อำนาจรัฐด้วยความเสมอภาค เท่าเทียมกัน ตามหลักนิติธรรม

2.องค์ประกอบของความป็นรัฐ กฎหมายมหาชน เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับเนื้อหาสาระสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในฐานะฝ่ายปกครองกับประชาชนผู้อยู่ภายใต้อำนาจการปกครอง โดยที่รัฐจะมีอำนาจที่เหนือกว่าดังนั้น รัฐ จึงเป็นองค์กรสำคัญในฐานะเป็นที่มาของกฎหมายทั้งหลายที่ใช้บังคับอยู่ในสังคมนั้น (Uwanno, B. 2001) คำว่า “รัฐ” (State) หมายถึง สถาบัน (Uwanno, B. 2001) หรือองค์การที่ประกอบขึ้นจากประชาชนที่อยู่กันอย่างมีระบบระเบียบภายในดินแดนใดดินแดนหนึ่ง โดยมีอำนาจในการปกครองตนเองหรืออำนาจอธิปไตย อำนาจดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นสถาบันที่แยกออกมาจากตัวบุคคล ซึ่งคนจะเป็นเพียงผู้ถือและใช้อำนาจแทนสถาบันเท่านั้น ความเป็นรัฐนี้จะมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ รัฐจะมีความเด็ดขาด มีอำนาจสูงสุด มีอิสระ มีความเป็นตัวของตัวเอง รัฐสามารถที่จะใช้อำนาจปกครองเหนือประชาชนของตนได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่องค์กรอื่นๆ หากมีลักษณะเช่นว่านี้ไม่ (Supap, J. 1994) ดังนั้นรัฐจะประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบด้วยกัน ดังนี้

2.1 ประชากร ภายใต้การเกิดขึ้นของรัฐในระยะเริ่มต้นจะเกิดขึ้นจากการรวมตัวของประชาชน และเกิดวิวัฒนาการที่คงทนถาวรของการอยู่ร่วมกัน จึงก่อให้เกิดรัฐขึ้น ฉะนั้น รัฐย่อมตกเป็นสถาบันที่เป็นสังคม

ของมนุษย์ ดังนั้น ความเป็นรัฐจึงจำเป็น ต้องมีมนุษย์หรือประชากรจำนวนหนึ่ง หากไม่มีประชากรแล้วรัฐ จะเกิดขึ้นไม่ได้ แต่จำนวนประชากรของแต่ละรัฐย่อมมีจำนวนแตกต่างกันไป อาจมีจำนวนมากหรือจำนวน น้อยก็อาจเป็นได้ เช่น ประเทศอินเดีย กับประเทศจีน มีประชากรใกล้เคียงกัน 1300 กว่าล้านคน ในขณะที่ ประเทศไทย 70 กว่าล้านคน ประเทศตองก้า มีประชากร 1 แสนกว่าคน แต่ทุกประเทศที่กล่าวมาล้วนเป็นรัฐ ทั้งสิ้น และเมื่อจำนวนประชากรที่แตกต่างกันแล้ว ภายในรัฐก็ไม่จำเป็นต้องมีเชื้อชาติศาสนา และภาษาเดียวกัน ก็ได้ แต่ประชากรภายในรัฐทุกคนต้องมีเจตนาร่วมกันในความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันภายใต้การปกครองหรือ กฎเกณฑ์เดียวกันที่เรียกว่ากฎหมาย

2.2 ดินแดน ความเป็นรัฐจะขาดเสียมิได้ในองค์ประกอบที่ตามมาและคู่กับการมีประชากร คือ การมีอาณาเขต ที่เป็นดินแดนของความเป็นรัฐ ซึ่งรัฐจะดำรงอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีดินแดนเป็นของตนเอง เพราะประชากรจะต้องใช้ พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และดินแดนที่กล่าวถึงนี้ที่เป็นดินแดนของรัฐที่จะต้องมีความชัดเจน เพื่อแสดงออกถึงความเป็นเอกภาพแห่งอำนาจในรัฐและมีความเป็นอิสระ บุคคลทุกคนที่อยู่บนดินแดน ของรัฐโดยอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย และภายใต้ผู้ปกครองของดินแดนของรัฐนั้น อย่างเป็นทางการของรัฐ และเช่นเดียวกันของปริมาณจำนวนพื้นที่ก็ไม่ได้กำหนดแน่ชัดถึงจำนวนจะมากน้อยเพียงใดที่สามารถเป็นพื้นที่ ดินแดนของรัฐได้ ศาสตราจารย์ ชาร์ล กาคู อธิบายว่า องค์ประกอบแรกของรัฐ คือ ดินแดน ไม่มีรัฐใดที่ไม่มีดินแดน ดังนั้น องค์การระหว่างประเทศซึ่งแม้ว่าจะมีความเป็นนิติบุคคลก็ตาม แต่ในเมื่อไม่มีดินแดนของตนเองก็ไม่อาจ เป็นรัฐได้ (Sawangsawad, C. 2015) เพราะฉะนั้นในความเป็นรัฐสิ่งที่จัดว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ขาดเสียมิได้ ของรัฐ คือดินแดนที่กล่าวมานี้แต่ดินแดนที่กล่าวถึงนี้จะประกอบด้วย

2.2.1 พื้นดิน หมายถึง พื้นที่ที่เป็นผืนแผ่นดิน ซึ่งอาจเป็นผืนแผ่นดินใหญ่หรือเป็นแผ่นดินบนเกาะ แล้วแต่กรณี และเขตพื้นดินของรัฐเดียวกันอาจไม่ติดต่อกันทั้งหมดก็ได้ เช่น หมู่เกาะฮาวาย ซึ่งเป็นมลรัฐหนึ่งของสหรัฐอเมริกา ไม่ได้อยู่บนทวีปอเมริกาเช่นเดียวกับมลรัฐอื่นๆ เป็นต้น

2.2.2 พื้นน้ำ หมายถึง พื้นที่ที่เป็นพื้นน้ำที่เป็นอาณาเขตของรัฐ นอกเหนือจากพื้นน้ำที่อยู่ภายในรัฐ นั้นเองแล้ว ยังหมายความรวมถึงพื้นน้ำในท้องทะเลของรัฐที่มีพื้นดินติดต่อกับฝั่งทะเล ที่มีการขยายเขตแดนของตน ออกไปในทะเล ที่เรียกเขตน่านน้ำดังกล่าวว่า “ทะเลอาณาเขต” (Territorial Sea) ซึ่งมีความกว้าง 12 ไมล์ทะเล ทะเลอาณาเขต คือ ทะเลที่ประชิดชายฝั่งโดยอยู่ถัดจากน่านน้ำภายในและมีความกว้างออกไปในทะเลได้ไม่เกิน 12 ไมล์จากเส้นฐาน (Wongthongsan, J. Pinitchan, M. Sirisomboonwet, S. (year not appearing in the year of publication) ทั้งนี้ทะเลอาณาเขตจะมีความแตกต่างกับน่านน้ำภายใน เพราะโดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ที่บัญญัติในอนุสัญญาเจนีวา 9/12/1923 และหลักของมาตรา 379 แห่งอนุสัญญาแวร์ซาย ที่มีการกำหนดให้

น่านน้ำภายในถือเสมือนเป็นพื้นดินของรัฐซึ่งรัฐจะมีสิทธิในการใช้อำนาจอธิปไตยได้เต็มที่ แต่สำหรับในพื้นที่ทะเลอาณาเขตนั้นแม้จะให้สิทธิแก่รัฐเจ้าของทะเลอาณาเขต หรือที่เรียกว่า “รัฐชายฝั่ง” มีสิทธิอำนาจอธิปไตยเหนือน่านฟ้า เหนือน่านน้ำ และใต้ทะเลลึกลงไปจากพื้นที่ของทะเลอาณาเขตนั้น แต่ก็มีเงื่อนไขภายใต้การบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องให้สิทธิในการผ่านโดยสุจริตแก่เรือต่างชาติ ซึ่งรัฐชายฝั่งจะต้องยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ (Kreangam, W. 2530)

2.2.3 พื้นอากาศ หมายถึง พื้นที่ในอากาศที่เหนือขึ้นไปจากพื้นดิน และพื้นน้ำของรัฐที่เป็นเจ้าของพื้นดินและพื้นน้ำนั้นด้วย อำนาจของรัฐครอบคลุมไปถึงพื้นอากาศเหนือพื้นดินและพื้นน้ำที่เป็นทะเลอาณาเขตด้วย เนื่องจากน่านฟ้ามีความสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นอย่างยิ่ง การบินผ่านน่านฟ้าโดยมิได้รับอนุญาตล่วงหน้าถือว่าเป็นการละเมิดดินแดน ซึ่งอาจถูกยิงหรือถูกสกัดกั้นได้ รัฐต่าง ๆ จึงจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการบินผ่านน่านฟ้าของแต่ละรัฐ โดยการสัญจรทางอากาศให้เป็นไปตามข้อตกลงซิกาโกลงวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1944 ซึ่งอนุญาตให้เครื่องบินพลเรือนต่างชาติบินเหนือและผ่านดินแดนของรัฐอื่นได้ในยามสงบ

2.3 อำนาจอธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองที่แสดงออกให้เห็นเป็นประจักษ์ต่อรัฐอื่น ๆ ว่าตนเป็นรัฐปัจเจกที่ปลอดต่อการบังคับ ก้าวก่ายหรือการเป็นเมืองขึ้นของรัฐอื่น หรือเป็นอำนาจที่แสดงความเป็นใหญ่เหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งแสดงถึงความเป็นรัฐอิสระไม่ขึ้นแก่ใคร หรือไม่ต้องเชื่อฟังคำสั่งคำบัญชาของผู้ใดที่เหนือตน โดยปราศจากความยินยอมของตน (Kreangam, W. 2530) ความมีอำนาจอธิปไตยเป็นเพียงสัญลักษณ์ของความเป็นรัฐเท่านั้น ดังนั้นองค์ประกอบของอำนาจอธิปไตยกับความเป็นอยู่ของประชากรอาจไม่มีความสำคัญก็อาจเป็นไปได้เมื่อเปรียบเทียบกับความสำคัญกับพื้นที่ เพียงแต่มีไว้เพื่อแสดงถึงความเป็นรัฐ ศาสตราจารย์ฟิลิป จอร์จ และรองศาสตราจารย์กี๋ ซียาต์ กล่าวถึง อำนาจอธิปไตยที่เป็นองค์ประกอบของรัฐไว้ว่า อำนาจทางการเมืองเหนือประชากรและเหนือดินแดนเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดรัฐขึ้น การมีแต่เพียงประชากรและดินแดนโดยไม่มีอำนาจทางการเมืองหรืออำนาจอธิปไตยเหนือประชากร และดินแดนนั้นก็ยังไม่เป็นรัฐ แต่เป็นได้เพียงอาณานิคมที่อยู่ใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมหรือเป็นได้เพียงดินแดนโพ้นทะเลของรัฐหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองเหนือประชากรและดินแดนนั้น (Sawangawad, C. 2015)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในความเป็นรัฐแม้จะประกอบด้วยสิ่งที่สามารถจับต้องได้ คือประชากร ดินแดน และรัฐบาลแล้ว องค์ประกอบที่จะให้ความเป็นรัฐสมบูรณ์แบบได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์อธิปไตยเป็นของตนเอง ในความเป็นอำนาจอธิปไตยดังกล่าวนี้ย่อมเป็นสัญลักษณ์ในทางการเป็นรัฐเช่นกัน ในบางสังคมแม้จะมีประชากร ดินแดน และรัฐบาล ก็ไม่อาจเป็นรัฐได้ เช่น ฮองกง ในปัจจุบันถือว่าฮองกงเป็นเขตปกครองพิเศษของจีน

แม้ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่จะอนุญาตให้ฮ่องกง ปกครองตนเองและใช้ระบบการปกครองที่แตกต่างจากประเทศจีน โดยที่จีนใช้การปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ และยินยอมให้ฮ่องกงปกครองในระบบประชาธิปไตย ประกอบกับในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจของฮ่องกงเองนั้น แม้จะสามารถกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของตนเองได้ สามารถเลือกผู้บริหารประเทศหรือรัฐบาลเองได้ ภายใต้นโยบายหนึ่งประเทศสองระบบ แต่ก็ไม้อาจทำให้ฮ่องกงเป็นรัฐฮ่องกง หรือประเทศฮ่องกงได้อย่างรัฐอื่น ๆ เพราะไม่สามารถมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองได้

2.4 รัฐบาล หมายถึง ตัวแทนของรัฐโดยมีหน้าที่ภายในกับหน้าที่ภายนอก ซึ่งในการทำหน้าที่ภายในนั้น รัฐจะมีหน้าที่ในฐานะเป็นผู้บริหารรัฐในทุกด้านภายในรัฐนั้น ๆ โดยให้ประชาชนภายในรัฐได้รับการสนองจากอำนาจหน้าที่ในทุกด้าน อย่างเสมอและเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นด้านอุปโภค บริโภค สาธารณูปโภค และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ตามสภาพของรัฐ โดยรัฐบาลจะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้หากประชาชนภายในรัฐไม่สามารถได้รับสิ่งที่กล่าวมานั้นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน อีกทั้งเป็นองค์กรซึ่งทำหน้าที่พิทักษ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในรัฐ เป็นองค์กรที่เสนอนโยบายและดำเนินนโยบายที่จำเป็น เพื่อสนองตอบความต้องการและรักษาผลประโยชน์ของประชาชนในรัฐ สถาปนาความยุติธรรม และป้องกันการรุกรานจากรัฐอื่น รัฐบาลเป็นองค์กรเพื่อความมุ่งหมายรวมกันของประชาชน และเป็นองค์กรของส่วนรวมไม่ใช่ของบุคคลกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นหนึ่ง (Wongkomolchet, D. 1995) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน เป็นยุค 4.0 คือยุคแห่งสังคมดิจิทัล ความก้าวหน้าและทันสมัยของสังคมที่มีให้เปรียบเทียบกับรัฐอื่น ๆ อย่างเด่นชัด ฉะนั้นแล้วในความเป็นรัฐบาลย่อมมีหน้าที่ในความรับผิดชอบต่อสังคมภายในรัฐโดยตรง และสำหรับหน้าที่ภายนอกนั้น รัฐบาลจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนรัฐซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลในการดำเนินกิจการระหว่างรัฐ และจะรับผิดชอบในการกระทำตามอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐนั้นรัฐบาลถือว่าเป็นองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นตัวแทนรัฐในฐานะผู้ใช้อำนาจหน้าที่ดำเนินการทางการเมืองและการปกครองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่รัฐต้องการ โดยที่รัฐบาลมีหน้าที่ในการสร้างทุกอย่างที่เป็นประโยชน์สาธารณะทั้งภายใน และภายนอกตามที่กล่าวมานั้น ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่กำหนดและระบุว่ารัฐบาลมีฐานะเป็นนิติบุคคล

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2857/2530 โจทก์ฟ้องว่า จำเลยทั้งสี่สืบคน กับพวกที่หลบหนี ได้ร่วมกันกระทำความผิดเพื่อเป็นกบฏ และสมคบกันเพื่อเป็นกบฏ ยุยงราษฎรให้เป็นกบฏ โดยใช้กำลังพลและอาวุธ เพื่อล้มล้างและเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และล้มล้างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร โดยประกาศยกเลิกคณะรัฐมนตรีซึ่งมี พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อให้การล้มล้างและการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเป็นผลสำเร็จ ขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา นายปิยะฉัตร วัชรภรณ์ ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับ

พนักงานอัยการ โดยอ้างว่า ผู้ร้องเป็นผู้เสียหายศาลชั้นต้นเห็นว่า ผู้ร้องไม่มีอำนาจร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ให้ยกคำร้องของผู้ร้องผู้ร้องอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนผู้ร้องฎีกาศาลฎีกาเห็นว่า คดีนี้เป็นการกระทำความผิดต่อรัฐโดยตรง รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด ผู้ร้องไม่มีอำนาจ

จากคำพิพากษาศาลที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ารัฐบาล ที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบของรัฐนั้นสามารถตกเป็นผู้เสียหาย และสามารถใช้สิทธิทางศาลได้โดยตรง และยังใช้สิทธิในการเป็นคู่ความเพื่อดำเนินคดีได้จากการตกเป็นผู้เสียหายจึงเป็นการยืนยันถึงความเป็นนิติบุคคลของรัฐบาลจากแนวคำพิพากษาของศาล ทั้งนี้หากรัฐบาลไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ย่อมจะไม่สามารถตกเป็นผู้เสียหายได้โดยตรง และไม่สามารถดำเนินคดีในฐานะคู่ความตามกฎหมายได้ โดยที่การจะเป็นคู่ความได้นั้นจะต้องมีฐานะเป็นบุคคล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และรัฐบาลจัดว่าเป็นนิติบุคคลจึงตกเป็นผู้เสียหายและสามารถเป็นโจทก์จำเลยได้โดยตรงตามที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นองค์ประกอบของความเป็นรัฐ และจะตกเป็นผู้ทรงแห่งอำนาจรัฐซึ่งเป็นอำนาจสูงสุด และเมื่อมีการใช้อำนาจดังกล่าวจะต้องใช้ด้วยความเสมอภาค

3 สารสำคัญของหลักความเสมอภาค ความเสมอภาค หมายถึง (Equality) การมีส่วนร่วมที่เท่ากันเท่าเทียมกัน (Royal Institute Dictionary, 2011). จากความหมายที่นำมาอ้างอิงนี้แสดงให้เห็นว่าจากความเสมอภาคนั้นหมายถึงการที่เท่าเทียมกัน หรืออาจจะเข้าใจได้โดยง่ายในความหมาย คือการที่ได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันในกรณีที่เหมาะสมกัน ฉะนั้นถ้าความเสมอภาคในทางกฎหมายก็ หมายถึง การใช้กฎหมายที่เหมือนกันในสถานะของผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้นจะต้องใช้อย่างเสมอภาคกัน และจากแนวคิดของหลักความเสมอภาคในปัจจุบันได้รับการยอมรับอย่างชัดแจ้งโดยถือว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หรือที่เรียกว่า “หลักความเสมอภาคในกฎหมาย” ซึ่งหลักความเสมอนี้จะต้องนำมาใช้และอยู่กับความเป็นมนุษย์ที่ไม่อาจพรากจากออกไปได้ ฉะนั้นในความเสมอภาคนั้นจะอยู่กับบุคคลตลอดโดยไม่มีการแยก เชื้อชาติ ศาสนา จึงทำให้หลักการของความเสมอภาคในตัวมนุษย์เป็นหลักการที่สอดคล้องกับ ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) ซึ่งผู้ที่มีความคิดยอมรับนับถือเอาทฤษฎีธรรมชาตินี้เป็นการสร้างแนวคิดที่จะแยกหรือการปฏิเสธการที่บอกว่ามนุษย์เป็นของพระเจ้าหรือกษัตริย์ เพื่อต้องการแยกความเป็นสิทธิของบุคคล มาจากกษัตริย์ โดยเชื่อมั่นว่าบุคคลทุกคนที่เกิดมามีเสมอภาคกันในสิทธิของความเป็นคน และสิทธิดังกล่าวไม่อาจโอนหรือยกให้กับใครได้ดังนั้นจึงถือได้ว่าความคิดที่เป็นรากฐานของหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมายเป็นเรื่องเดียวกัน

การสร้างความสะดวกสบายในกฎหมายที่จะให้เกิดขึ้นได้จริงต้องสร้างกลไก และรูปแบบที่ชัดเจนจึงจะสามารถสร้างความสะดวกในกฎหมายได้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการเรียกร้องความสะดวกสบายภายใต้กฎหมายจะถูกเรียกร้องและถามหากันตลอด แต่ผู้เรียกร้องอาจมองข้ามกลไกและสิ่งนำไปสู่ความสะดวกสบายที่แท้จริง ทุกคนมุ่งไปที่ความสะดวกสบายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นส่วนใหญ่ เช่นการบัญญัติขึ้นของรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญในอดีต หรือปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) ที่ได้บัญญัติเกี่ยวกับความสะดวกสบายตามหลักการของกฎหมายที่ปรากฏชัดเพื่อให้ปรากฏแก่บุคคลภายในรัฐ เองและภายนอกรัฐ เพื่อมิได้เป็นหลักประกันว่าเมื่อกฎหมายออกมาบังคับใช้แล้ว จะมีหลักความสะดวกสบายเกิดขึ้นได้จริงร้อยเปอร์เซ็นต์จากการบังคับใช้กฎหมายตามบัญญัติไว้ เช่น ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ ปีพุทธศักราช 2560 มาตรา 27 “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” (Section 27 of the Constitution of the Kingdom of Thailand A.D. 2017) การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเช่นนี้ ทำให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าสำหรับประเทศไทย ความสะดวกสบายในกฎหมายต่อประชาชนของประเทศไทยอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในทางกลับกัน สิ่งที่จะเป็นการการันตีถึงความสะดวกสบายตามหลักกฎหมายนี้ได้จะปรากฏหรือให้เห็นเด่นชัดได้จากตรงไหน พูด่าง ๆ คือไม่มีเครื่องมือหรือกลไกที่จะมาวัดความสะดวกสบายของการบังคับใช้กฎหมายอย่างชัดเจน ตามที่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ถือว่าเป็นหลักการพิเศษที่อยู่ในประชาชน ที่รัฐจะต้องงดเว้นกระทำการในสิ่งที่เป็นฝ่าฝืนต่อหลักความสะดวกสบายในตัวบุคคลที่เป็นประชาชนของรัฐ นั่นหมายความว่าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความสะดวกกัน ซึ่งในหลักความสะดวกสบายนี้จะมีมาตราวัดที่สำคัญก็คือ ตัวบุคคลที่เป็นประชาชนที่ถูกรัฐพึงปฏิบัติหาก โดยที่หลักความสะดวกสบายนั้นจะแบ่งออกเป็นหลายด้านหลายมิติ เพราะความสะดวกสบายจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ หน้าที่ของรัฐที่พึงปฏิบัติต่อประชาชน จึงทำให้ความสะดวกสบายติดตามหน้าที่รับไปทุก ๆ ด้าน เช่นความสะดวกสบายในการให้บริการสาธารณะ ความสะดวกสบายในการบังคับใช้กฎหมาย ความสะดวกสบายในการให้สวัสดิการแก่ประชาชน ฯลฯ สิ่งที่กำลังมานี้ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่รัฐที่จะต้องกระทำต่อประชาชนทั้งสิ้น และเมื่อกระทำออกไปนั้นจะต้องกระทำด้วยความสะดวก โดยยึดหลักนิติธรรม

ความสะดวกสบายถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่รัฐแต่ละรัฐ จะต้องเคารพและปฏิบัติต่อประชาชน โดยให้เสมอเหมือนกันในกรณีที่เป็นข้อเท็จจริงเดียวกันในทางกฎหมายได้มีการบัญญัติไว้ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง คำปรารภ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (อังกฤษ: Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) และสำหรับประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาโดยตลอดในระยะหลังที่มีการตื่นตัวกันมาในเรื่องความสะดวกสบายความเท่าเทียม

โดยรัฐหันมาให้ความสำคัญต่อการบังคับใช้กฎหมายในลักษณะของความเท่าเทียมกันเมื่อนำมาสู่การปฏิบัติ แต่ก็มีบางองค์กรบางหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่รัฐบางคน ยังมีการใช้อำนาจหน้าที่ในลักษณะของการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมอยู่บ้าง ดังนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องใช้กลไกการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐ ให้ต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายในลักษณะที่เท่าเทียมกันตามหลักนิติธรรม เช่น กรณีที่ศาลปกครองของไทยเคยมีการพิจารณาพิพากษาว่าการกระทำของรัฐที่ขัดต่อความเสมอภาค

ในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.142/2547 คดีทนายความผู้มีรูปกายพิการได้สมัครสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการอัยการ และคณะกรรมการอัยการมีมติไม่รับสมัครโดยศาลปกครองสูงสุดได้วินิจฉัยวางหลักว่าการที่คณะกรรมการอัยการรับฟังความเห็นของคณะกรรมการแพทย์ โดยที่มิได้พิจารณาถึง “ความสามารถที่แท้จริงในการปฏิบัติงาน” ของผู้ฟ้องคดี ซึ่งมีอาชีพทนายความ ซึ่งได้เคยปฏิบัติงานในห้องพิจารณาคดี ยื่นซักถามและถามค้านพยานในศาลโดยไม่เคยขออภิสิทธิ์กรณีใดเป็นพิเศษ และยังเคยเป็นทนายความอาสา ให้คำปรึกษาแก่ประชาชน ฯลฯ จึงไม่มีเหตุผลหนักแน่นควรแก่การรับฟังว่า การที่ผู้ฟ้องคดีมีรูปกายพิการ (เดินขาเกแผลก กล้ามเนื้อแขนขาทั้งสองข้าง กระดูกสันหลังคด) จะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการอัยการได้อย่างไร มติของคณะกรรมการอัยการ จึงเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมเพราะเหตุความแตกต่างในทางสภาพร่างกาย อันขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญฯ และ

คดีหมายเลขแดงที่ 211/2554 **คดีจัดงานประเพณีลอยกระทงโดยห้ามกะเทยนั่งในกระทง** ศาลปกครองเชียงใหม่วินิจฉัยว่า ประเพณีดังกล่าวถือเป็นการบำรุงรักษาจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นซึ่งจะต้องดำเนินการบนพื้นฐานการให้โอกาสประชาชนทุกคนในท้องถิ่นนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วม การกีดกันกลุ่มบุคคลประเภทใดประเภทหนึ่งในท้องถิ่นไม่ให้มีส่วนร่วมด้วยเหตุสภาพทางกายหรือจิตใจที่เป็นกะเทยหรือเกย์ ย่อมเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์จารีตประเพณีในชุมชนซึ่งรัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ ประกาศของเทศบาลนครเชียงใหม่ในส่วนที่ระบุให้เฉพาะสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษนั่งในกระทงจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย

4. ประเภทของความเสมอภาค กล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักความเสมอภาคในทางกฎหมายมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพในทางกฎหมายเช่นกัน เพราะเหตุเนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้กฎหมายอย่างเสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอภาคกันทุกคนแต่หากเสรีภาพถูกใช้ไปในทางตรงข้าม จะโดยเหตุหนึ่งเหตุใดก็ตามกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพและความเสมอภาคแต่ประการใดความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริงดังนั้นหลักความเสมอภาคใต้กฎหมายจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination)

ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกันและจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้ความเสมอภาคเป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคนี้ในทางกฎหมายแบ่งออกได้ เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ (Charoen Thanawat, K. 2015)

4.1 ความเสมอภาคทั่วไปหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่คนทุกคนสามารถกล่าวอ้างขึ้นได้ ทุกเวลาทุกสถานที่เพราะโดยที่ในความเสมอภาคทั่วไปจะถูกหลอมอยู่ในความเป็นบุคคลของรัฐ โดยที่รัฐไม่อาจล่วงละเมิดได้ โดยที่บุคคลทุกคนสามารถที่จะกล่าวอ้างกับรัฐได้และเรื่องนั้นมีได้มีการกำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะแต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะกำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตามหลักความเสมอภาคเฉพาะนั้น ๆ

4.2 ความเสมอภาคเฉพาะหลักความเสมอภาคเฉพาะคือหลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเป็นการเฉพาะ จะไม่เป็นความเสมอภาคทั่วไปที่ใคร ๆ ก็จะสามารถยกขึ้นมากล่าวอ้างได้ เช่น หลักความเสมอภาคเฉพาะเกี่ยวกับข้าราชการ บุคคลที่ไม่ใช่ข้าราชการจะหยิบยกมาเป็นความเสมอภาคของตนไม่ได้ถ้าตนไม่ใช่ข้าราชการ เป็นต้น

5. สาระสำคัญของหลักนิติธรรม “หลักนิติธรรม” เป็นคำแปลมาจากภาษาอังกฤษ “The Rule of law” ที่ศาสตราจารย์ไดซี่ (Dicey) เป็นนักกฎหมายรัฐธรรมนูญชาวอังกฤษได้คิดค้นขึ้น โดยท่านได้สรุปหลักการของนิติธรรมไว้ว่า “บุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีตำแหน่งหรือสถานะใดก็ตาม จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายสามัญของอังกฤษและอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาดีของศาลสามัญของอังกฤษ” จากความหมายของหลักนิติธรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในการสร้างความเสมอภาคภายใต้หลักนิติธรรม ตามแบบฉบับของไดซี่ จะมีคุณลักษณะเฉพาะ 3 ประการดังนี้

5.1 ไม่ว่าบุคคลใด สถานะใด ตำแหน่งใด จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายสามัญของประเทศ

5.2 บุคคลจะถูกลงโทษเมื่อได้กระทำฝ่าฝืนกฎหมายและผ่านการพิจารณาจากศาลสามัญของประเทศ

5.3 กฎหมายที่รับรองสิทธิของประชาชนต้องมาจากคำพิพากษาของศาล มิใช่เกิดขึ้นโดยการรับรองโดยกฎหมาย (Sawangsak, C. 2018)

จากหลักการดังกล่าวของไดซี่ มองว่าการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของหลักความเสมอภาคได้นั้นจะต้องสร้างจากสิ่งเดียวกันเท่านั้นถึงจะถือว่าเป็นความเสมอภาคที่แท้จริงได้ เช่นการสร้างความเสมอภาคในด้านเนื้อหาของกฎหมายถ้าจะสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในกฎหมายที่จะบังคับใช้นั้นที่มาของกฎหมายจะต้องมาจากที่เดียวกัน เช่นที่มาของระบบกฎหมาย (Common Law) คือ คำพิพากษาศาลเท่านั้น ต้องไม่ใช่

เกิดขึ้นจากการบัญญัติหรือรับรองโดยการร่างหรือการเขียนเหมือนกับอารายประเทศ (Civil Law System) ที่มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นตามความต้องการของผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะกฎหมายนั้นจะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในลำดับรองจากรัฐธรรมนูญรวมถึงกฎหมายอื่น ๆ ทั่วไป นอกจากการสร้างความเสมอภาคจากกฎหมายแล้ว ในการสร้างความเสมอภาคโดยองค์การการตัดสินคดี คือศาล สำหรับหลักการความเสมอภาคตามหลักนิติธรรมของโดซีย์ มองว่าองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายนั้นควรเป็นศาลเดียวกัน การพิจารณาในกระบวนการที่เหมือนกันทั่วประเทศจึงถือว่าเป็นการก่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นได้ ซึ่งจะแตกต่างกับอารายประเทศเช่นกันที่มีการแบ่งแยกศาลออกเป็นประเภท และแต่ละศาลจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่แตกต่างกันไปบ้าง ไม่ว่าจะเป็ระบบของการพิจารณาหรือขั้นตอนในการพิจารณา ฯลฯ นอกจากการสร้างความเป็นธรรมจากสองลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น ตามหลักความเป็นธรรมของโดซีย์ยังมองถึงในการบังคับใช้กฎหมายนั้น จะต้องบังคับใช้ในลักษณะของความเป็นธรรมและเสมอภาคกันกับทุกคน นั้นหมายความว่าถ้ามีการบังคับใช้กฎหมายแล้วกฎหมายนั้นต้องบังคับและต้องใช้กับทุกคน ทุกสถานะทุกตำแหน่งหน้าที่ โดยเท่าเทียมกันตามหลักนิติธรรม

อภิปรายผล

รัฐจำเป็นที่จะต้องสร้างความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายกับประชาชนด้วยความเป็นธรรมที่เสมอกันในการบังคับใช้ จึงถือได้ว่าการบังคับใช้กฎหมายสอดคล้องกับหลักนิติธรรม จึงสามารถระงับหรือหยุดการโต้แย้งหรือขัดแย้งจากประชาชนภายในรัฐได้ ฉะนั้นในการเรียกร้องหาความเสมอภาคจากกฎหมาย เป็นสิ่งที่ผู้เรียกร้องมุ่งมั่นและแสวงหาอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสมอภาคภายใต้การบังคับใช้กฎหมาย พลเมืองของรัฐหรือของประเทศแทบทุกรัฐทุกประเทศต่างมุ่งเป้าการเรียกร้องโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือการบังคับใช้กฎหมายต้องเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และอยู่ภายใต้บริบทของกฎหมายเดียวกันทั้งประเทศ แต่การสนองต่อการเรียกร้องเหล่านั้นอาจสร้างขึ้นโดยง่ายจากฝ่ายรัฐ เพียงแต่บัญญัติไว้ให้ปรากฏชัดในกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรในบทบัญญัติโดยบทบัญญัติหนึ่งถึงความเสมอภาคในกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ความเสมอภาคก็อาจเกิดขึ้นแล้ว แต่ถ้าจะสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นจริงเป็นรูปธรรม ไม่ได้เพียงแต่การเขียนหรือบัญญัติขึ้นเท่านั้นเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก เพราะมีหลายปัจจัยและหลายองค์ประกอบในการสร้างความเสมอภาคเหล่านั้นแต่รัฐก็จำต้องสร้าง เพราะนอกจากการปฏิเสธเชิงต่อต้านจากประชาชนที่เป็นพลเมืองยังเป็นเหตุให้นานาอารายประเทศนำไปเป็นข้ออ้างของการบอยคอตในด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองระดับประเทศได้ ฉะนั้นความสำคัญของการสร้างความเสมอภาคโดยกฎหมายจึงต้องทำให้เกิดขึ้นในทุกรัฐและทุกประเทศ

สิ่งที่จะมาวัดความเสมอภาคของการบังคับใช้กฎหมายที่ดีที่สุด คือ การสร้างกลไกและทำให้กลไกที่คุ้มครองหลักความเสมอภาคเข้มแข็งต่างหากที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญและจำเป็นที่จะบอกได้ว่าความเสมอภาคที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้นมีจริงหรือไม่ ผู้เขียนจึงได้หยิบยกถึงประเด็นของความเสมอภาคในกฎหมายรัฐธรรมนูญมานำเสนอให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้รัฐได้กระทำโดยการสร้างกลไกของกฎหมายให้เห็นเป็นการเด่นชัดว่ารัฐต้องการสร้างความเสมอภาคในกฎหมายให้เกิดขึ้น โดยที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ทำให้ความเสมอภาคในกฎหมายเป็นรูปธรรมและเห็นเด่นชัดขึ้นคือการเริ่มต้นจากการที่ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 ได้สร้างกลไกของกฎหมายให้เกิดความเสมอภาคจากการบังคับใช้กฎหมาย จากกรณีของรัฐธรรมนูญบัญญัติให้มี พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วย การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะในรายละเอียดของการพิจารณาคดี ที่ถือว่าเป็นไฮไลท์สำคัญที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสมอกันและเท่าเทียมกันโดยในรายละเอียดของพระราชบัญญัติฉบับที่กล่าวมานั้น ได้กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถประทับฟ้องและพิพากษาคดีลับหลังจำเลยได้

โดยหลักการของกฎหมายถูกสร้างขึ้นทำให้เกิดความเป็นธรรม ในขณะที่อีกด้านหนึ่งในหลักการของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองของรัฐก็ย่อมต้องคุ้มครองเช่นกัน แต่การคุ้มครองสิทธิต้องเกิดขึ้นภายใต้ผู้ที่กระทำการโดยสุจริตเท่านั้นมิเช่นนั้นตราบใดก็ตามที่เราจะไม่แยกความเป็นธรรมออกจากความสุจริต ผู้ที่อาศัยช่องว่างของกฎหมาย ผู้ที่อาศัยบารมีที่มีอำนาจ หรืออาศัยสถานภาพของความได้เปรียบในทางเศรษฐกิจ ก็จะแอบอ้างเอาหลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานมากลบเกลื่อนความไม่สุจริตของตน และกล่าวหาว่าการกระทำของรัฐเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง อันเป็นการขัดต่อหลักการความยุติธรรมสากลที่เรียกว่า เป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน แต่นับจากนี้ต่อไปความเป็นธรรมและความเสมอภาคของการบังคับใช้กฎหมายที่แท้จริงตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ย่อมเกิดขึ้นด้วยเครื่องมือและกลไกของการบังคับใช้ที่ออกมา โดยมุ่งให้เกิดความเป็นธรรมโดยทุกคนที่ตกอยู่ในสถานะของจำเลยจากการทุจริตหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบจะต้องเข้าสู่กระบวนการของอุทธรณ์โทษทุกคน ไม่ว่าจะบุคคลดังกล่าวนั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีหรือจะมีฐานะปานกลาง หรือฐานะยากจน และจะมีบารมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเสมอกัน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

บุคคลเหล่านั้นเลือกใช้วิธีการหลบหนี และจะรอโอกาสจนคดีขาดอายุความแล้วค่อยปรากฏตัว แต่ในขณะอีกด้านหนึ่งถ้าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด เป็นชาวบ้านธรรมดา ที่ไม่มีฐานะทางสังคมที่ดี และไม่มีอำนาจบารมีใด ๆ เมื่อมีการกล่าวหาว่ากระทำผิด มักต้องเข้าสู่กระบวนการของกฎหมายเพื่อนำมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดความเสมอภาคและขาด

ความเป็นธรรม ทั้ง ๆ ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดบัญญัติให้การบังคับใช้กฎหมายต้องบังคับใช้ด้วยความเท่าเทียมกัน (Section 27 of the Constitution of the Kingdom of Thailand A.D. 2017) เพราะถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่ต้องได้รับการกระทำจากรัฐโดยเท่าเทียมกันตามหลักความเสมอภาคทั่วไป

ด้วยตลอดระยะเวลาตั้งแต่ไทยมีประมวลกฎหมายวิธีสบัญญัติ ที่เป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาบังคับใช้ บรรดานักกฎหมายทราบและถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านานว่า ในการพิจารณาคดีอาญาของศาล จะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย (Criminal Procedure Code, Section 172 Consideration and examination of the court To do it openly In front of the defendant, unless otherwise provided.) มิเช่นนั้นจำเลยไม่อาจต่อสู้คดีได้ และจะทำให้การพิจารณาคดีดังกล่าวขัดต่อหลักความยุติธรรม อันเป็นหลักการของความเสมอภาคพื้นฐาน และจะนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จึงเป็นเหตุให้บรรดาผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้กระทำผิดเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือนักการเมืองในระดับประเทศ และมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดี ที่กระทำผิดคดีต่าง ๆ เช่นคดี ทุจริตต่อหน้าที่ คดีบุกรุกป่าสงวน หรือคดีอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐ ล้วนแล้วแต่เป็นคดีอาญาทั้งสิ้น ผู้กระทำความผิดเลือกใช้วิธีการหลบหนี เพื่อไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เลือกลี้ภัยการเมืองมายื่นต่อหน้าศาลในฐานะจำเลย และศาลก็ไม่สามารถพิจารณาพิพากษาลงโทษได้ แต่ในขณะที่ชาวบ้านธรรมดาที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในสังคม สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวหาเช้ากินค่ำ รายได้ต่อวัน ในครอบครัววันละไม่ถึง 100 บาท กระทำความผิดในคดีที่เหมือนกัน เช่น บุกรุกป่าสงวน กลับต้องมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและรับโทษทางอาญา เพียงเพราะชาวบ้านเหล่านี้ไม่สามารถหลบหนีคดีออกนอกประเทศได้อย่างผู้กระทำความผิดในรายอื่น ๆ จากบทเรียนในคดีที่กล่าวมานี้เป็นเหตุให้การทำหน้าที่รัฐ ในการรักษาไว้ซึ่งความเสมอภาคทางด้านกฎหมาย จึงไม่เป็นธรรมและเสมอภาคกับทุกคนเพียงเพราะสภาพทางเศรษฐกิจจึงทำให้การกำหนดโทษตามความเสมอภาคในทางกฎหมายไม่อาจใช้กับคนทุกคน จึงถือว่าการทำหน้าที่รัฐในการรักษาไว้ซึ่งความเสมอภาคทางกฎหมาย ภายใต้หลักนิติธรรมยังคงล้มเหลว

แต่เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2560 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ทะเลาะกำแพงความเชื่อและการยึดติดที่มีมาอย่างช้านาน ของบรรดานักกฎหมายทั้งหลายเกี่ยวกับกฎหมายวิธีสบัญญัติในคดีอาญาตามมาตรา 172 ที่ว่าการพิจารณาคดีของศาลจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติผ่านร่าง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยไฮไลต์ ของการทะเลาะความเชื่อที่มีมา คือการที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บัญญัติให้การพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถพิจารณาลับหลังจำเลยได้

(Organic Act on Trial of Persons Holding Political Positions 2017 Criminal Procedure Code) นั้นหมายความว่านับจากนี้ต่อไปหากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือบรรดาที่ได้กระทำความผิด ต่อหน้าที่ ได้มีการหลบหนี เพื่อไม่ต้องการเข้าสู่กระบวนการทางยุติธรรมและถูกต้องโทษตามกฎหมายเก่า ๆ ที่ผ่านมานั้น เห็นที่จะไม่ได้แล้ว เพราะบทบัญญัติของร่างพระราชบัญญัติ

การที่ สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มาจากพรรคการเมืองจากการสรรหาจากคณะกรรมการสรรหาที่แต่งตั้งขึ้น โดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มาจากยึดอำนาจโดยมิได้มาตามวิถีทางของประชาธิปไตย แต่กลับมาสืบสร้างความเสมอภาคในกฎหมายให้เกิดขึ้นโดยการออกกฎหมายฉบับนี้มาบังคับใช้ มองในมุมของความเสมอภาคจากการบังคับใช้กฎหมาย ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี และเป็นเรื่องที่ยัง เป็นธรรมอย่างยิ่ง นั้นหมายความว่าจำเลยหรือผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าการทำความผิด ต่อหน้าที่ราชการ หรือกระทำการที่เป็นการทุจริต จะต้องถูกดำเนินคดีทั้งสิ้น แม้ว่าตัวจำเลยจะหลบหนี หรือไม่ยอมมาศาลก็ตาม แต่กระบวนการพิจารณาคดีสามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยไม่มีอุปสรรคและเกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด กฎหมายฉบับนี้นอกจากจะเป็นการรื้อฟื้นของการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน หรือการขจัดการกระทำผิดต่อหน้าที่ราชการแล้ว ยังสร้างความเสมอภาคในกฎหมายให้เกิดขึ้นอีกด้วย แม้ในบางมุมมองอาจจะมองว่าขัดต่อสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานที่การพิจารณาคดีของศาลไม่ได้กระทำต่อหน้าจำเลย และอาจจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมสำหรับการพิจารณาคดีแต่กฎหมายก็ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่เป็นจำเลยสามารถรู้ข้อเท็จจริงใหม่ได้ หากตนมีพยานหลักฐานใหม่

บทสรุป

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มีการกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถพิจารณาคดี และพิพากษาคดีลับหลังจำเลยได้หากจำเลยหลบหนี โดยถือเอาเจตนาการหลบหนีเป็นการยินยอมให้มีการพิจารณาคดีพิพากษาคดีต่อไปได้ ถือเสมือนว่าตนสละสิทธิการเอาประโยชน์จากการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ในขณะที่มุมมองของรัฐถือว่าการสร้างกลไกของรัฐที่จะทำให้บทบัญญัติของมาตรา 27 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 สร้างความเสมอภาคกับทุกคนในการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดขึ้นจริง มิใช่เป็นการเขียนไว้เพียงเพื่อให้อ่านและทราบกันเท่านั้น แม้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติดังกล่าวอาจหมิ่นเหม่ต่อการขัดกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแต่รัฐมีหน้าที่ต้องรักษาไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย ด้านกฎหมายภายในรัฐจะต้องเสมอภาค และเท่าเทียมกันเมื่อบังคับใช้ ตามหลักการนิติธรรมที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญการปกครองของไทยอันแสดงถึงความเป็นเอกราชของชาติไทย

เอกสารอ้างอิง

- Charoen Thanawat, K. (2015). “H̄lak ph̄n̄t̄h̄ān̄ k̄d̄h̄m̄āȳ mh̄āchn̄” [Basic principles of public law] Fundamentals Post Reply Publishing, Bangkok, 3rd edition.
- Sawangsak, C. (2015). K̄d̄h̄m̄āȳ mh̄āchn̄ : Wiw̄t̄ hn̄āk̄ār̄ kh̄xnḡ k̄d̄h̄m̄āȳ mh̄āchn̄ n̄ t̄ānḡ prathē̄ l̄æā n̄ prathē̄ [Public Law The Evolution of Public and International Law] 4th Edition
- Sawangsak, C. (2018). Xeks̄ār̄ k̄ār̄ prakxb̄ khorn̄gk̄ār̄ xbr̄m̄ h̄l̄aks̄ū̄tr̄ k̄d̄h̄m̄āȳ pkkhr̄xnḡ l̄æā wīt̄h̄ī̄ phic̄ār̄n̄ā̄ kh̄d̄ī̄ pkkhr̄xnḡ th̄ī̄ k̄.̄ṣ̄p̄. R̄ābr̄xnḡ, h̄l̄ak̄ nitīt̄h̄rm̄” l̄æā “h̄l̄ak̄ nitī r̄ā̄t̄h̄”: Khw̄ām̄ kh̄ē̄ā̄c̄ī̄ th̄ī̄ m̄ī̄ tr̄ngk̄an̄ l̄æā p̄h̄l̄ th̄ī̄ m̄ī̄ t̄x̄ xngk̄h̄kr̄ tul̄āk̄ār̄ [Documents for the Administrative Law Training Program and the Judicial Procedure governing the SEC, the rule of law" and "The rule of law]: Unmatched understanding and effect on judicial bodies, Faculty of Law: Prince of Songkla University.
- Supap, J. (1994). H̄lak̄ r̄ā̄t̄h̄ṣ̄ā̄str̄' ch̄b̄āp̄ ph̄n̄t̄h̄ān̄ [Principles of Political Science] 3rd edition, Bangkok: ThaiWattana Panich,
- Watthanasak, P. ChinBenjapuch, K. (2000). Xeks̄ār̄ prakxb̄ kh̄ā̄ b̄rȳāȳ pr̄ach̄ȳā̄ l̄æā k̄d̄h̄m̄āȳ mh̄āchn̄ Handout Philosophy and Public Law (Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Wissanu Kreangam, (1987). K̄d̄h̄m̄āȳ r̄ā̄t̄h̄t̄h̄rm̄n̄ū̄ȳ [Constitutional Law] 3rd edition, Bangkok: Niti Tribute.
- Wongkomolchet, D. (1995). H̄lak̄ r̄ā̄t̄h̄ṣ̄ā̄str̄' [Political Science]. 9 th edition, Bangkok: Aksorn Chareonath.
- Wongthongsan, J. Pinitchan, M. Sirisomboonwet, S. (year not printed year), Krabwn̄ wich̄ā̄ k̄d̄h̄m̄āȳ th̄alē [handouts Sea Law Course] Bangkok: Rajamhaeng Publishing House.

Uwanno. B. (2001). Kḍh̄māy mhāchn [Public Law]. Volume 1, 4th edition. Bangkok: Rule of Law
Bangkok: Winning publisher.

Constitution of the Kingdom of Thailand 2017 editions, the Government Gazette, edition of
Kru Dika No. 134 (part 40a) Page 1-90 Organic Act on Trial of Persons Holding Political
Positions 2017 Government Gazette Gazette, The Supreme Dissertation, Book 134
(Chapter 99a), pages 1-21The Code of Criminal Procedure Decree No. 2477
Government Gazette Vol 52 (-) page 598 -712

Royal Institute Dictionary In honor of His Majesty the King. Bangkok: Royal Institute, 2011.
(On the occasion of the auspicious ceremonies. 7 rounds, 5 December 2011